

รูปแบบการจัดการขยะองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน ผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ*
A MODEL OF THE COMMUNITY' S CREATIVE HOLISTIC WASTE MANAGEMENT THROUGH
THE BUDDHIST WASTE BANK ACTIVITIES

พระคมสัน ฐิตเมธโส (เจริญวงศ์)

Phra Komsan Thitamedhaso (Jalearnwong)

¹นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนาศังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Doctoral Student in Buddhist Studies (Social Development),

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: sanpkk@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการขยะแบบองค์รวมของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธในสังคมไทย พัฒนาระบบการและนำเสนอรูปแบบการจัดการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบ สัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่มย่อย สังเกตการณ์ การมีส่วนร่วมโดยตรง และการขับเคลื่อนกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธร่วมกับชุมชน กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 17 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาการวาดแผนที่ความคิด เทคนิค AIC และเทคนิค SWOT

ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดการขยะแบบองค์รวมของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธในสังคมไทย จัดการด้วยหลักพลังบวก ทำงานด้วยความสามัคคี พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายในชุมชน สร้างจิตสำนึกแก่เยาวชน ประยุกต์หลักธรรมในพระไตรปิฎกเพื่อแก้ไขปัญหาขยะ เช่น การบั้งสุกุล
2. การพัฒนาระบบการการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ มี 3 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นตอนการสร้างความรู้ วางแผนกำหนดเป้าหมาย ทำการรณรงค์และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับขยะด้วยการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายเสียงของชุมชน สอดแทรกข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์การกำจัดขยะและอันตรายจากขยะในการเทศนาของพระสงฆ์ (2) ขั้นตอนการสร้างแนวทางพัฒนา ได้แก่ การลดกิจกรรมงานสังสรรค์และงานรื่นเริงเพื่อลดปริมาณขยะ (3) ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ใช้วัดเป็นศูนย์กลางจัดการขยะชุมชน จัดกิจกรรมทอดผ้าป่าขยะขยะแลกไข่
3. รูปแบบการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ ได้แก่ การกระตุ้นสร้างการรับรู้คัดแยกขยะให้ถูกวิธี การลดขยะต้นทาง การทำบุญขยะ การฝังกลบ การทำปุ๋ยหมัก การนำกลับมาใช้ใหม่ และการเผาทำลาย

คำสำคัญ: ธนาคารขยะวิถีพุทธ; การจัดการขยะแบบองค์รวม; ชุมชนสร้างสรรค์

ABSTRACT

The purpose of this research paper is to study the holistic waste management of the community through Buddhist waste bank activities in Thai society. Develop the process and present a creative holistic waste management model of the community through Buddhist waste bank activities. The tools used to collect data include transcription of model community lessons, in-depth interviews, and small group discussions. Data was collected through observation, direct participation, and the implementation of Buddhist waste bank activities in collaboration with the community. The study involved a group of 17 key informants. Analyze data using content analysis and mind mapping. AIC Techniques and SWOT Techniques.

The results revealed the following.

1. Buddhist waste bank activities in Thai society support the thorough management of waste within the community. The principle of power is employed to manage. Members of the community should collaborate in a manner that is both harmonious and interdependent. Fostering awareness among the youth Utilize the ideas of the Tripitaka to deal with this problem of waste, including the theory of sacrifice.

2. Development of a creative holistic waste management process of the community through Buddhist waste bank activities has 3 steps: (1) the process of creating knowledge, planning and setting goals; Conduct campaigns and transfer knowledge about waste through public relations through the community broadcasting tower. Interspersed information about the benefits of garbage collection and the dangers of waste in the monk's sermons. (2) The process of creating development guidelines, including reducing social gatherings and carnivals to reduce the amount of waste. Procedures for creating guidelines and division of responsibilities Use the temple as a center for community waste management. Organize activities to weave junk cloth and waste for eggs.

3. A creative, holistic waste management model for the community is implemented through Buddhist refuse bank activities, which include the promotion of awareness and the proper sorting of waste. Minimization of trash, waste recycling, reuse, composting, recycling, and incineration.

Keywords: Buddhist Waste Bank; Holistic waste management; Creative Community

บทนำ

สภาวะขยะล้นโลกในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นปัญหาจากขยะที่ส่งผลกระทบต่อารดำรงชีพและสุขภาพของมนุษย์ เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ โรคภูมิแพ้ โรคปอดอักเสบเรื้อรัง ฯลฯ หากการจัดการขยะมูลฝอยไม่ถูกวิธี จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อาทิ มลพิษทางน้ำ ทำให้น้ำเน่าเสียมีเชื้อโรค เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะพืชและสัตว์น้ำ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางน้ำ (สุวรรณชัย วัฒนายิ่งเจริญชัย, 2564) มลพิษทางอากาศ เกิดก๊าซพิษและกลิ่นเหม็น เช่น ก๊าซมีเทน ฯลฯ เกิดก๊าซที่เกิดจากการเผาไหม้ขยะ เช่น คาร์บอนมอนอกไซด์ ไนโตรเจนไดออกไซด์ ฝุ่นละออง คิวีน เถ้า เหม่า (สุชาติ นวกวงษ์, 2545) ปัจจุบันนี้ปัญหาขยะระดับโลกยังน่าเป็นห่วงซึ่งเกิดจากพฤติกรรมการบริโภคที่เน้นความสะดวกสบาย หูรหรร่า รวดเร็วพร้อม

บริโภคทันที เน้นวัสดุพลาสติกใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้งไม่นำมาใช้ซ้ำ ซึ่งทำให้มีจำนวนปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อหลายด้าน เช่น ขาดแคลนแหล่งกำจัดขยะ หลุมฝังกลบขยะมีพื้นที่ไม่เพียงพอ ปัญหาขยะพลาสติกไหลลงสู่ทะเล ปัญหาพลาสติกอุดตันท่อระบายน้ำ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2564) ได้นำเสนอข้อมูลไว้ว่า ในแต่ละปีมีขยะมูลฝอยชุมชน เกิดขึ้นปีละมากกว่า 2.1 พันล้านตัน แต่มีเพียง 16% หรือราว 323 ล้านตันเท่านั้น ที่ถูกนำไปเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล โดยประเทศที่สร้างขยะมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนจำนวนประชากรต่อปริมาณขยะ คือ สหรัฐอเมริกา ที่มีพลเมืองคิดเป็นเพียง 4% ของจำนวนประชากรโลก ได้ผลิตขยะมูลฝอยชุมชนสูงถึง 239 ล้านตันต่อปี หรือราว 12% ของขยะมูลฝอยชุมชนของโลก สถิติยังระบุอีกว่า พลเมืองอเมริกัน 1 คน ผลิตขยะสูงถึง 773 กิโลกรัมต่อปี ภูมิภาคที่ก่อให้เกิดขยะมูลฝอยชุมชนมากที่สุด คือ เอเชียตะวันออกและภูมิภาคแปซิฟิก โดยประเทศไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย จัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ผลิตขยะต่อหัวราว ๆ 200-499 กิโลกรัมต่อปี ขณะเดียวกันก็พบว่า ประเทศไทยมีปริมาณขยะมูลฝอย จำนวน 25 ล้านตัน มีปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ จำนวน 8 ล้านตัน มีปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดถูกต้อง 9 ล้านตัน และมีปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดไม่ถูกต้อง จำนวน 8 ล้านตัน มีแหล่งกำจัดขยะมูลฝอย จำนวน 2,167 แห่ง

พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนกิจกรรมระหว่างศาสนา ความเชื่อ และวิถีชาวบ้าน ผสมผสานเข้าด้วยกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว การทำงานร่วมกันจากหลายส่วนงาน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ชาวบ้าน และชุมชน เรียกรวมกันว่า “บวร” ทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่าย ปัจจุบันนี้วัดที่นำโดยพระสงฆ์ถือว่ามีส่วนขับเคลื่อนกิจกรรมการลดปริมาณขยะมูลฝอยในชุมชน เช่น กิจกรรมรักษีสสิ่งแวดล้อม กิจกรรมรักษัธรรมรักษัโลก เป็นต้น การขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ได้ผลลัพธ์เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ เพราะพระสงฆ์มีต้นทุนทางสังคมที่น่าเชื่อถือ ชักชวนชาวบ้านแล้วปฏิบัติตาม และทำงานด้วยจิตอาสาโดยมีบุญเป็นสะพานสู่ความสำเร็จ ขณะเดียวกันวัดก็เป็นแหล่งผลิตขยะมูลฝอยชุมชนจากกิจกรรมของวัด เช่น งานบวช งานศพ งานวัดประจำปี ฯลฯ ขยะในวัดเกิดจาก 3 แหล่ง คือ (1) จากการใส่บาตร ได้แก่ ถุงพลาสติก ขวดน้ำพลาสติก (2) จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด เช่น งานบวช งานศพ งานประจำปี ได้แก่ เศษอาหาร แก้วน้ำ จาน ช้อนพลาสติก และ (3) จากการถวายสังฆทาน ได้แก่ ห่อพลาสติก ถุงพลาสติก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในแต่ละปีวัดจะเป็นแหล่งที่ผลิตขยะมูลฝอยชุมชนจำนวนมากจากกิจกรรมต่าง ๆ ขณะเดียวกันวัดก็ได้มีการจัดการขยะตามความเหมาะสมของพื้นที่นั้น ๆ บางวัดก็สามารถจัดการขยะได้ดี บางวัดก็จัดการขยะไม่ได้ กลายเป็นมลพิษส่งกลิ่นเหม็นและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคต่าง ๆ พระสงฆ์หลาย ๆ รูปได้เล็งเห็นภัยที่จะเกิดขึ้นจากขยะมูลฝอยชุมชนจึงได้ลุกขึ้นมาเป็นแกนนำจัดการขยะ โดยการคัดแยกขยะออกเป็นสัดส่วน เช่น แก้ว โลหะ พลาสติก เศษไม้และเศษอาหาร ฯลฯ แบ่งออกเป็นสัดส่วนเพื่อง่ายต่อการนำไปใช้ประโยชน์ และนำไปรีไซเคิล การขับเคลื่อนกิจกรรมได้นำเอาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสม ดังปรากฏในเรื่อง “มเหสีพระเจ้าอุเทนถวายผ้า 500 ผืน แก่พระอนันท์” ทรงชี้ให้เห็นถึงการนำประโยชน์จากขยะที่เป็นเศษผ้าห่อศพไม่มีคนกล้านำมาใช้ ทรงให้พระสงฆ์บังสุกุลแล้วนำมาเย็บเป็นจีวร เพื่อปกปิดร่างกาย ป้องกันความร้อน-หนาว รื่น เหลือบ ยุง ไร และสัตว์ที่จะก่อให้เกิดอันตราย และเมื่อผ้าจีวรนั้นเก่าหมดสภาพก็ให้นำไปทำเป็นผ้าแพดาน ทำเป็นผ้าปูฟูก ทำเป็นผ้าปูพื้น ทำเป็นผ้าเช็ดเท้า และโขกผสมดินเหนียวฉาบทาฝาทำกุฏิหรือบ้าน ตามลำดับ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 7 ข้อ 445: 387-389) การนำขยะมาใช้ประโยชน์และสร้างมูลค่าเพิ่มโดยพระสงฆ์ที่เป็นทั้งผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำชุมชนชาวบ้านนับถือกราบไหว้ ได้ปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติของพระพุทธเจ้า จนสามารถจัดการขยะมูลฝอยชุมชนได้เป็นอย่างดี ทำให้จำนวนขยะภายในชุมชนลดลง และมีรายได้จากขยะ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษา “กระบวนการจัดการขยะต้นทางเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ” เพื่อจัดการขยะต้นทางของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ พัฒนาระบบการจัดการจัดการขยะต้นทางเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ และพัฒนาผลิตภัณฑ์จากขยะเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวิถีพุทธ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการขยะแบบองค์รวมของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธในสังคมไทย
2. เพื่อพัฒนาระบบการจัดการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มี 3 ขั้นตอน 8 ระยะ โดยการผสมผสานแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน และแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผนวกเข้าด้วยกัน (Community Based Solid Waste Management and Creative Economy) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกพื้นที่วิจัยและการบูรณาการนักวิจัยเข้ากับชุมชน

ระยะที่ 1 ก่อนทำการวิจัย (Pre-research Phase) ดำเนินการสำรวจชุมชนเพื่อคัดเลือกชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะแบบองค์รวมโดยใช้หลักพลังบรรเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชนในการถอดบทเรียนการจัดการขยะวิถีพุทธแบบองค์รวม

ระยะที่ 2 การทำวิจัย (Research Phase) ถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบการจัดการขยะแบบองค์รวมของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธในสังคมไทย โดยการสัมภาษณ์และการทำกิจกรรมร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 2 การขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดการขยะแบบองค์รวมของชุมชนผ่านธนาคารขยะวิถีพุทธ

ระยะที่ 3 การกระตุ้นความรู้สึกและการรับรู้การคัดแยกขยะ ทำการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ สร้างการรับรู้ และสร้างแรงจูงใจให้กับชาวบ้าน โดยการสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน สื่อโซเชียลและสังคมออนไลน์ และสอดแทรกหลักสูตรเกี่ยวกับการจัดการขยะของชุมชนผ่านการเทศนาของพระสงฆ์วัดหนองม่วงทุกวันพระใหญ่ (15 ค่ำ) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและการแบ่งประเภทขยะ

ระยะที่ 4 ขับเคลื่อนกิจกรรมการทำบุญด้วยขยะ ภายใต้สโลแกนที่ว่า “เปลี่ยนขยะเป็นบุญแปลงบุญเป็นทุน” เป็นการขยะประเภทรีไซเคิล เช่น กล่องกระดาษ ขวดน้ำพลาสติก ขวดแก้ว เหล็ก โลหะ ฯลฯ นำมาทำบุญทอดผ้าป่าถวายวัดหนองม่วงทุกวันพระใหญ่ (15 ค่ำ) ซึ่งทางวัดจะนำขยะที่รับทอดผ้าป่าไปขายเพื่อนำเงินมาซ่อมแซมศาสนสถานและบำรุงค่าใช้จ่ายภายในวัด และถอดบทเรียนจากการขับเคลื่อนกิจกรรม

ระยะที่ 5 ขับเคลื่อนกิจกรรมการคัดแยกขยะ แบ่งการคัดแยกขยะออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ พลาสติก กระดาษ ขวดแก้ว เหล็กและโลหะ และเศษวัสดุเหลือใช้ในชุมชน โดยใช้วิธีการลดขยะด้วยเทคนิค 3R ได้แก่ Reduce คือ การลดการใช้ทรัพยากรที่ไม่จำเป็นลง Reuse คือ การใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด

โดยการนำสิ่งของเครื่องใช้มาใช้ซ้ำ Recycle คือ การนำทรัพยากรที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ และสามารถนำสิ่งของที่เหลือใช้มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ โดยการประดิษฐ์เป็นสิ่งของเครื่องใช้ หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างรูปแบบและการขยายผลการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ

ระยะที่ 6 การสร้างรูปแบบการเรียนรู้การจัดการขยะแบบองค์รวม ใช้การมีส่วนร่วมและความสามัคคี ด้วยพลังบวร กำหนดรูปแบบร่วมกัน

ระยะที่ 7 การขยายผลกิจกรรม ใช้การอบรมและทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนอุดมพัฒนา โดยสร้างกิจกรรมการเรียนรู้การคัดแยกขยะ การทำปุ๋ยหมักจากขยะ งานประดิษฐ์จากขยะ

ระยะที่ 8 สรุปผลการดำเนินงาน

1. พื้นที่การวิจัย ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 พื้นที่การวิจัย มี 2 พื้นที่ คือ (1) ถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบการจัดการขยะแบบองค์รวมของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธในสังคมไทย ได้แก่ ชุมชนต้นแบบวัดจากแดง ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ (2) ชับเคลื่อนกิจกรรมเกี่ยวกับธนาคารขยะวิถีพุทธ ได้แก่ ชุมชนวัดหนองม่วง ตำบลหนองกลับ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

1.2 ประชากร คือ ชาวบ้านที่เข้าร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดการขยะชุมชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดหนองม่วง ตำบลหนองกลับ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) จำนวน 17 รูป/คน ได้แก่ แกนนำขับเคลื่อนธนาคารขยะวิถีพุทธ พระสงฆ์ที่เป็นแกนนำเพื่อจัดการขยะมูลฝอยชุมชน ผู้นำท้องที่/ชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และสมาชิกภายในชุมชน/ชาวบ้าน โดยใช้วิธีการสุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งคัดเลือกตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยและขับเคลื่อนกิจกรรมเชิงพื้นที่

2. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Interview) สร้างโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีจากการตรวจเอกสารเป็นแนวทางสำคัญ โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบคำถามในภาพรวมด้านเนื้อหา ภาษาและความครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อถอดบทเรียนการจัดการขยะโดยชุมชน ดำเนินการรวบรวมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการเรียนรู้การจัดการขยะแบบองค์รวม 3) การสังเกตแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีการและกระบวนการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

3.1 เก็บรวบรวมและค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน การจัดตั้งธนาคารขยะ การจัดการขยะโดยหลักบวร เป็นต้น ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ข้อมูลการจัดการขยะชุมชน ข้อมูลการรณรงค์การรักษาความสะอาดในชุมชนและการรักษาความสะอาดในครัวเรือน จากองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานส่วนท้องถิ่น

3.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์โดยตรง จากการลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน กิจกรรมการขับเคลื่อนการจัดการขยะผ่านธนาคารขยะ กิจกรรมประเพณีประจำท้องถิ่น และการทำงานร่วมกับชุมชน โดยสังเกตจากพฤติกรรมการแสดงออก กิริยาท่าทาง การมีปฏิสัมพันธ์ การทำงานร่วมกับคนอื่น การคัดแยกขยะ การคิดสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากขยะเหลือใช้ และอื่น ๆ

3.3 เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องแบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth Interview) ด้วยการจดบันทึกและบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึก นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนาพูดคุยจากเครื่องบันทึกเสียงมาถอดเป็นข้อความอักษร ใช้การโค้ดคำพูด (Code Words) ที่สำคัญ ๆ ของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลมากยิ่งขึ้น

3.4 เก็บรวบรวมข้อมูลจากการมีส่วนร่วมโดยตรงซึ่งเกิดจากการขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกับชุมชน โดยการใช้วัดเป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อน ภายใต้การจัดตั้งธนาคารขยะ และใช้คำว่า “บุญ” เป็นสิ่งกำหนดในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งอยู่ภายใต้สโลแกนที่ว่า “เปลี่ยนขยะเป็นบุญ แปลงบุญเป็นทุน” นำขยะที่ไม่จำเป็นเป็นขยะเหลือใช้มาทำบุญ เป็นกองผ้าป่าขยะ และทางวัดจะนำขยะนั้นไปเปลี่ยนแปลงเป็นทุนเพื่อนำไปพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ต่อไป

3.5 เก็บรวบรวมข้อมูลจากสนทนากลุ่มย่อย จากการสนทนาพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการจัดการขยะชุมชน

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยอาศัยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นหลัก ผู้วิจัยดำเนินการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการประชุมกลุ่มย่อย และการแสดงความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเวทีประชาคมหมู่บ้าน แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดกลุ่มเป็นหน่วยข้อมูล (Unit of Data) เพื่อนำไปสู่การตีความและสังเคราะห์ข้อค้นพบตามแนวคิดการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) โดยมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์และประเด็นสำคัญให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมโครงการจัดการขยะด้วยหลักพลังบวรเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสารและการลงพื้นที่ขับเคลื่อนกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธมาวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล โดยการจับประเด็นหลักของเรื่อง (Themes) และจำแนกเหตุการณ์สำคัญออกเป็นประเด็นย่อยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ ได้มีการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลและข้อค้นพบด้วยเทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน

การนำเสนอข้อมูลและผลการวิจัยใช้รูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยอ้างอิงคำพูดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยตรง (Direct Quote) ควบคู่กับการนำเสนอภาพถ่ายประกอบเหตุการณ์จากการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ เพื่อยืนยันและเสริมความชัดเจนของประเด็นที่นำมาพรรณนาวิเคราะห์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เป็นชุดองค์ความรู้เชิงคุณภาพ และนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ตามประเด็นและวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยถูกนำไปใช้ในการจัดเวทีประชาคมเพื่อถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดการขยะร่วมกับชุมชนตามหลักบวร ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยไปจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ตีพิมพ์บทความวิจัยในวารสารทางสังคมศาสตร์หรือวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI และจัดทำสื่อวิดีโอหรือสื่อทัศนภาพเพื่อเผยแพร่ประเด็นและชุดองค์ความรู้จากการวิจัยสู่สาธารณะต่อไป

ผลการวิจัย

1. การจัดการขยะแบบองค์รวมของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ธนาคารขยะวิถีพุทธได้มีการใช้วัดเป็นศูนย์กลางขับเคลื่อนการจัดการขยะแบบองค์รวม โดยการใช้หลักพลังบวร ได้แก่ บ้าน วัด และหน่วยงานราชการ ทำงานด้วยความสามัคคี พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ภายในชุมชน ซึ่งได้ถอดบทเรียน วัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยสรุปออกเป็น 4 อย่าง ดังนี้

1.1 แนวคิดการจัดการขยะ นำแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของชุมชนและสภาพแวดล้อมของวัด (1) แนวคิดการนำวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ใหม่ ใช้เรื่องราวเกี่ยวกับบั้งสุกุลจีวร นำขวดพลาสติกแปรรูปผลิตภัณฑ์พระสงฆ์ (2) แนวคิดการใช้ประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมให้ผู้คนได้ตระหนักรู้ และทราบถึงประโยชน์จากสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ นำกลับมาใช้ใหม่ นำกลับมาใช้ซ้ำ (3) แนวคิดเปลี่ยนแปลงการใช้งาน นำกล่องนมแปรรูปเป็นไม้อัดกระเบื้องปูพื้น

1.2 รูปแบบการจัดการขยะแบบองค์รวม เป็นการจัดการขยะภายในวัดให้เกิดประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด (1) การประยุกต์หลักธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาขยะ ใช้พระธรรมวินัยที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนำมาบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการจัดการขยะภายในวัด เช่น การบริหารจัดการจีวร การบั้งสุกุล การล้างบาตร การไม่ถ่มน้ำลายในที่สาธารณะ ฯลฯ (2) การปลูกฝังสร้างจิตสำนึกแก่เยาวชน ใช้กระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับเด็กเล็กและเยาวชน เพื่อให้รู้จักระเบียบวินัยและการรับผิดชอบต่อชุมชน และสังคมเกี่ยวกับการจัดการขยะรอบตัวและชุมชน โดยการสอดแทรกความรู้และการตระหนักรู้ผ่านการสอนและการอบรม (3) การสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหา สร้างการมีส่วนร่วมภายในชุมชนเพื่อให้เกิดความสามัคคี โดยยึดหลักพลังบวร คือ บ้าน วัด โรงเรียนหรือหน่วยงานราชการ มีการทำข้อตกลงความร่วมมือเกี่ยวกับการจัดการขยะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและประสานงาน จัดอบรม ปลูกฝังจิตสำนึกเยาวชนและจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อจัดการขยะภายในชุมชนร่วมกัน 1.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย เป็นการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานหลายฝ่าย ประสานงานขอความช่วยเหลือและขอความร่วมมือซึ่งกันและกัน มีการประชุมปรึกษาหารือและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาขยะร่วมกัน โดยมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1) กิจกรรมทำความสะอาดลานวัด กวาดใบไม้เพื่อสังฆมณูญ นำไปทำปุ๋ยหมัก
- 2) กิจกรรมคัดแยกขยะ แยกประเภทขยะให้ถูกประเภทลดภาระการจัดเก็บ
- 3) กิจกรรมทำความสะอาดขยะ ล้างซักถุงพลาสติก ถุงใส่แคงกับข้าวบิณฑบาต เพื่อให้สะอาด ตากให้แห้ง เพื่อนำไปกลั่นสกัดเอาน้ำมันจากพลาสติก
- 4) กิจกรรมบด ตัด อัด ฉีกขยะ นำกล่องนมเปล่า กล่องนมโรงเรียน ทำการตัดฉีกด้วยการกรไกรเป็นขนาดเล็ก เพื่อนำไปบดอัดขึ้นรูปทำเป็นแผ่นกระดาน/ไม้อัดจากขยะ
- 5) กิจกรรมจิตอาสาบริจาคขยะจากชาวบ้าน ออกรับบริจาคเศษขยะจากครัวเรือน เพื่อนำกลับมาคัดแยกขยะที่วัด และแปรรูปขยะให้เป็นสิ่งของที่มีประโยชน์และมีมูลค่าเพิ่ม

1.4 ถอดบทเรียน โดยการวิเคราะห์ SWOT Analysis

- 1) จุดแข็ง ประกอบไปด้วย (1) บูรณาการคำสอนจากพระไตรปิฎกนำมาแก้ไขปัญหาขยะภายในวัด (2) ทำงานร่วมกันกับภาคีเครือข่ายด้วยหลักพลังบวร (3) ลดปริมาณขยะในชุมชนด้วยการรับบริจาคขยะนำมารีไซเคิลและทำปุ๋ยหมัก (4) แปรรูปขวดพลาสติกนำมาทำเป็นจีวรพระสงฆ์
- 2) จุดอ่อน ประกอบไปด้วย (1) ขาดบุคลากรทำงานจัดการขยะที่ต่อเนื่อง ไม่มีบุคลากรประจำ (2) ขาดงบประมาณสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐ ขาดอุปกรณ์เครื่องมือสำหรับคัดแยกขยะ (3) พื้นที่

ใช้สอยบางส่วนของวัตรกไปด้วยขยะ มีพื้นที่จัดเก็บขยะไม่เพียงพอ (4) ผลิตรภัณฑ์ที่ผลิตได้จากขยะมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการ เช่น จีวรพระสงฆ์

3) โอกาส ประกอบไปด้วย (1) สร้างรายได้จากการแปรรูปขยะเป็นผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ เช่น จีวรพระสงฆ์จากขวดพลาสติก (2) ลดต้นทุนและงบประมาณสำหรับการพัฒนาปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมวัด เช่น กระจับปี่หลังคาจากขยะ (3) เยาวชนมีพื้นที่ออกแบความคิดสร้างสรรค์จากขยะ (4) ส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุจากการตัดเย็บจีวรพระสงฆ์ด้วยการเย็บมือ

4) อุปสรรค ประกอบไปด้วย (1) ปริมาณขยะมีจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถควบคุมปริมาณได้ (2) ขาดแคลนงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการจัดการขยะในระดับชุมชน (3) ความมั่งง่ายและขาดการตระหนักรู้เกี่ยวกับโทษและมหันตภัยจากขยะ ไม่ทิ้งขยะลงถัง ไม่คัดแยกขยะ สร้างขยะจากพฤติกรรมประจำวัน เช่น ถูพลาสติกสำหรับใส่สินค้า ฯลฯ

2. การพัฒนากระบวนการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า มีการวางแผนทางและกำหนดกระบวนการไว้ 3 ขั้นตอน ได้แก่

2.1 ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation : A) กำหนดพื้นที่ ขอความอนุเคราะห์ใช้พื้นที่ประชุมปรึกษาหารือและระดมความคิดเห็นร่วมกัน กำหนดเป้าหมายการจัดการขยะภายในชุมชน กำหนดอนาคตและวิสัยทัศน์ สร้างกระบวนการจัดการขยะแบบองค์รวมในชุมชน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและมีความยั่งยืน

2.2 ขั้นตอนการสร้างแนวทางพัฒนา (Influence : I) มี 4 อย่าง คือ (1) การลดปริมาณขยะลดปริมาณการซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็น ลดปริมาณการซื้อสินค้าที่ไม่มีประสิทธิภาพ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดขยะ (2) การคัดแยกขยะ แบ่งขยะออกเป็น 2 ประเภท คือ ขยะอินทรีย์ เป็นขยะที่ย่อยสลายได้ง่ายและขยะรีไซเคิล เป็นขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ใหม่ (3) การนำกลับมาใช้ประโยชน์ เป็นการนำเอาวัสดุหรือผลิตภัณฑ์ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เพื่อลดปริมาณการเกิดขยะภายในชุมชน (4) การกำจัดขยะอย่างถูกวิธี เป็นการกระตุ้นและรณรงค์เชิญชวนชาวบ้านให้รู้จักการกำจัดขยะภายในชุมชนให้ถูกวิธีและมีความเหมาะสม สอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน

2.3 ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C) มี 2 อย่าง คือ

1) การแบ่งความรับผิดชอบ เกิดจากการลงคะแนนเสียงและประชุมปรึกษาหารือร่วมกันของภาคีเครือข่ายความร่วมมือและชาวบ้าน โดยได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบการขับเคลื่อนกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการขยะของชุมชน ได้แก่

1.1) จุดศูนย์กลาง/พื้นที่ทำกิจกรรม ผู้รับผิดชอบคือเจ้าอาวาสวัดหนองม่วง โดยมีพระสงฆ์และชาวบ้านคอยช่วยเหลือและรับผิดชอบร่วมกัน

1.2) องค์กรคัดแยกขยะ ผู้รับผิดชอบคือ ผู้นำชุมชนและมัคทายกวัดหนองม่วง มีพระเถรวัดหนองม่วงคอยสนับสนุนดูแลความสะอาดและความเรียบร้อย

1.3) การกำหนดกิจกรรม ผู้รับผิดชอบคือ เทศบาลหนองบัวและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพร้อมกับชาวบ้าน ออกแบบกิจกรรมโดยใช้หลักพลังบวก เช่น โครงการขยะแลกไข่ โครงการทอดผ้าป่าขยะ

1.4) งบประมาณสนับสนุน มีแนวทางของบสนับสนุนจากเทศบาลหนองบัวโดยทำโครงการยื่นขอของบประมาณตั้งแต่ต้นปี และของบสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.5) ขยายผลและแรงงานช่วยกิจกรรม ได้ขยายผลไปสู่กิจกรรมรักษั้โลกของโรงเรียนอุดมพัฒนา ส่งเสริมกิจกรรมการคัดแยกขยะ และนำเด็กนักเรียนมาช่วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่ขับเคลื่อนเกี่ยวกับการจัดการขยะของวัดหนองม่วง ซึ่งเป็นการเรียนรู้เชิงพื้นที่ของเด็กนักเรียน

2) การตกลงปลงใจในรายละเอียดของการดำเนินงาน โดยการจัดทำแนวทางปฏิบัติร่วมกันใช้โมเดล (Model) “พลังบวร” มอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบ กำหนดเป้าหมายและมีระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเกิดพลังสร้างความสามัคคีในการทำงานการจัดการขยะของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การนำเสนอรูปแบบการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหนองม่วง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ โดยดำเนินการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

3.1 การคัดแยกขยะให้ถูกวิธี รูปแบบนี้เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกการรู้จักคัดแยกขยะให้ถูกวิธี โดยการอบรมให้ความรู้จากวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญ กระตุ้นการรับรู้การคัดแยกขยะผ่านเสียงประกาศจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน จัดทำกิจกรรมคัดแยกขยะร่วมกันทุกเดือน

3.2 การลดขยะต้นทาง รูปแบบนี้เป็นการจัดการขยะตั้งแต่แหล่งกำเนิด เพื่อลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นจริงภายในครัวเรือน โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตโดยเฉพาะการซื้อสินค้าออนไลน์ และลดการใช้สิ่งของภายในครัวเรือนที่ไม่มีประสิทธิภาพ

3.3 การทำบุญขยะ รูปแบบนี้เป็นการนำขยะประเภทรีไซเคิล ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อื่นได้ เช่น ขวดพลาสติก ขวดแก้ว กระป๋องอะลูมิเนียม โดยการจัดกิจกรรมทอดผ้าป่าขยะทุกวันพระ 15 ค่ำ และจัดทำโรงคัดแยกเพื่อรองรับขยะจากการทำบุญของญาติโยมในวัดหนองม่วง

3.4 การฝังกลบ รูปแบบนี้เป็นการกำจัดขยะโดยการขุดหลุมที่มีขนาดตามจำนวนขยะที่จะทำการกำจัด นำขยะที่ต้องการกำจัดทิ้งหรือเทลงในหลุม แล้วทำการกลบดินถมให้มิดชิด

3.5 การทำปุ๋ยหมัก รูปแบบนี้เป็นการกำจัดขยะเปียกและขยะประเภทอินทรีย์ โดยการสร้างบ่อหมักขยะก่อด้วยอิฐบล็อก และทำเสวียนไม้ไผ่ นำขยะเปียก ใบไม้ กิ่งไม้ หมักไว้ 3-4 เดือน สามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ยบำรุงดิน ปุ๋ยปรับสภาพดิน และบำรุงต้นไม้

3.6 การนำกลับมาใช้ซ้ำ รูปแบบนี้เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สิ่งของในชีวิตประจำวัน โดยการใช้อุปกรณ์ที่สามารถทำความสะอาดแล้วนำกลับมาใช้ซ้ำได้หลาย ๆ ครั้ง เช่น ถ้วย/จานประเภทเซรามิก ถ้วย/จานประเภทสังกะสี และแก้วน้ำ

3.7 การเผาทำลาย รูปแบบนี้เป็นวิธีการจะส่งผลเสียต่อสภาพสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ ส่งกลิ่นเหม็นไหม้รบกวนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้กองขยะ ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการสุดท้ายที่จะนำมาใช้ในการจัดการขยะในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการขยะแบบองค์รวมของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธในสังคมไทย จากการวิจัยพบว่า วัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีการทำงานร่วมกันกับภาคีเครือข่ายเพื่อจัดการขยะด้วยหลักพลังบวร มีการนำแนวคิดการนำกลับมาใช้ใหม่ เปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานเพื่อให้สามารถใช้งานได้ประโยชน์สูงสุด ดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมทำความสะอาดลานวัด กิจกรรมจิตอาสาบริจาคขยะจากชาวบ้าน สอดคล้องกับการศึกษาของ อนันต์ โพธิกุล (2561) ที่ได้ศึกษาการบริหาร

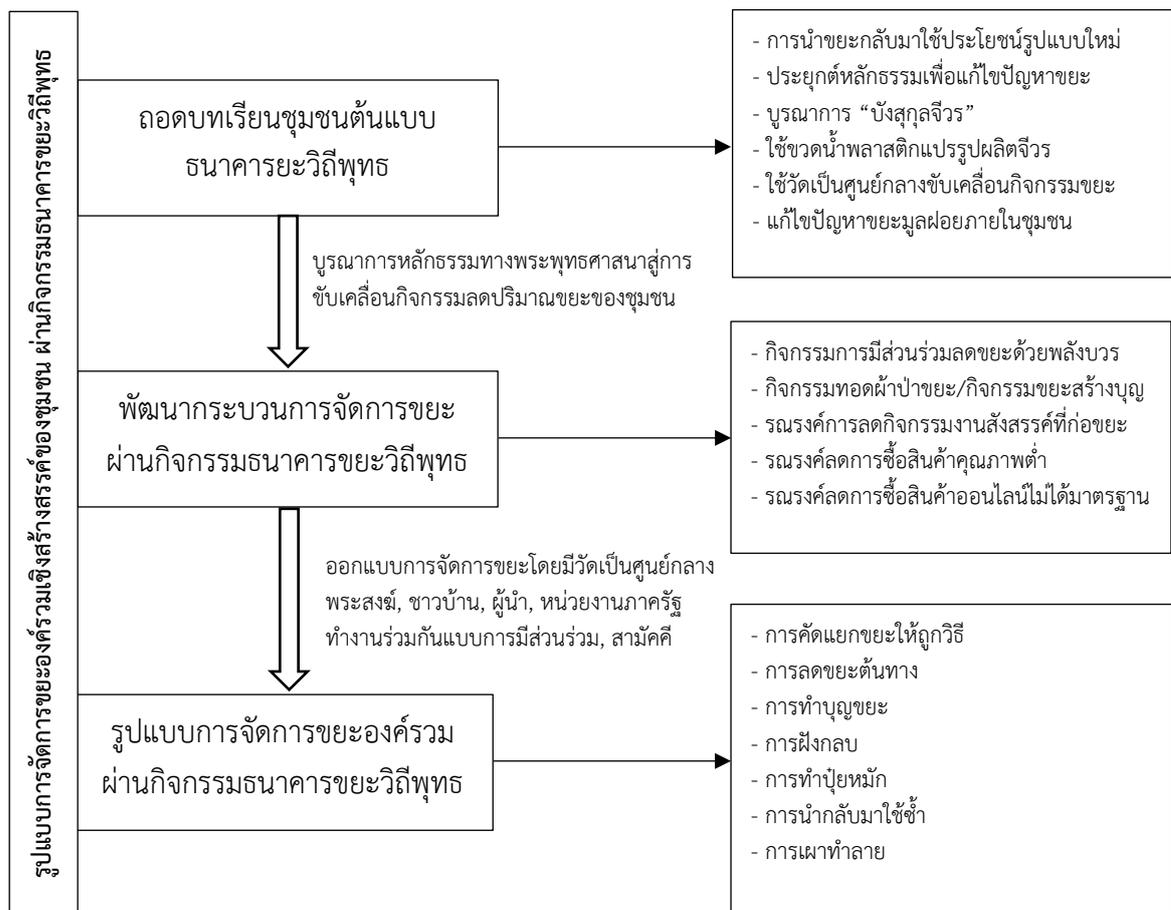
จัดการขยะชุมชน ของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยพบว่า การบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ใช้แผนปฏิบัติการ “จังหวัดสะอาด” (พ.ศ. 2559-2560) ภายใต้หลักการ 3 Rs หรือ 3ช คือการใช้น้อย ใช้ซ้ำ และนำกลับมาใช้ใหม่และหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ใช้การรณรงค์สร้างวินัย สร้างจิตสำนึกให้ประชาชน รู้ถึงความรับผิดชอบที่จะช่วยกันในการกำจัดขยะ และสอดคล้องกับ วีรกาล อุพันธ์ (2556) ที่ได้ศึกษาแนวทางการกำจัดขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนยอ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา โดยพบว่า ได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด และดำเนินกิจกรรมด้านการลด คัดแยก และใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาครัฐส่วนกลาง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Joleha et al. (2024) ที่ได้ศึกษาการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะผ่านการศึกษาและนวัตกรรม โดยพบว่า การจัดการขยะในชุมชนจะต้องมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งมุ่งเน้นการจัดการขยะในพื้นที่ ทำกิจกรรมร่วมกันและธนาคารขยะถือว่ามีหน้าที่เป็นศูนย์รวมของขยะ

การพัฒนากระบวนการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิธีพุทธ จากผลการวิจัยพบว่า มีการนำเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการพัฒนาด้านการจัดการขยะของชุมชน กำหนดเป้าหมาย แนวทางในอนาคต วิสัยทัศน์และความคาดหวังของชุมชน วางรูปแบบการพัฒนา ได้แก่ การลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ การนำกลับมาใช้ประโยชน์ การกำจัดขยะอย่างถูกวิธี และมอบหมายแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยมีภาคีเครือข่ายให้ความร่วมมือ สอดคล้องกับ กรณีย์ สุขสวัสดิ์ (2526) ที่ได้ศึกษาการนำวัสดุเหลือทิ้งในชุมชนมาสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุเหลือทิ้ง “กระดาษจากใบไม้ โดยพบว่า มีการนำวัสดุเหลือทิ้ง “ไม้ไผ่” มาสร้างและเพิ่มคุณค่าโดยพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์กระดาษจากใบไม้ ต่อยอดแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ต่อยอดแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น กระดาษห่อของขวัญ ปกหนังสือ กระเป๋า โคมไฟ ผลิตภัณฑ์ใส่อาหาร และสอดคล้องกับ พิรยา วัชรวิทย์ (2556) ที่ได้ศึกษาการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเมืองแกลง จังหวัดระยอง โดยพบว่า มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องพัฒนาเกี่ยวกับการจัดการขยะ มีการวางแผนเป้าหมายในด้านการจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งมียุทธศาสตร์และโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์เป็นตัวขับเคลื่อน ใช้ระบบ ISO 14001 มีการแบ่งงานตามหน้าที่อย่างชัดเจน มีการนำระบบมาตรฐาน และยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และสอดคล้องกับ Manirakiza, Ndikumana, and Jung (2020) ได้ศึกษาการแยกขยะมูลฝอยของเทศบาลในบรูไน การสำรวจและมุมมอง : กรณีศึกษาเมืองบูมบูรา โดยพบว่า ประชาชนในพื้นที่มักจะสนับสนุนให้ปิดหลุมฝังกลบขยะผ่านสื่อด้วยสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเกิดจากต้องทนทุกข์ทรมานจากความรำคาญจากปัญหาขยะ

การนำเสนอรูปแบบการจัดการจัดการขยะแบบองค์รวมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิธีพุทธ จากผลการวิจัยพบว่า มีการขับเคลื่อนกิจกรรมเกี่ยวกับขยะรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การปลูกฝัก จิตสำนึกู้จักการคัดแยกขยะให้ถูกวิธี การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรบริโภคสินค้าโดยเฉพาะ การซื้อสินค้าออนไลน์ การขุดหลุมฝังกลบและการมัดปากถุงขยะให้มิดชิดก่อนนำทิ้งถึงขยะของเทศบาล ซึ่งชาวบ้านให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมขยะเป็นอย่างดี สอดคล้องกับการศึกษาของ สมบัติ เหลสกุล (2560) ที่ได้ศึกษานโยบายและมาตรการระดับท้องถิ่นในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 แห่ง ในจังหวัดพิษณุโลก โดยพบว่า มีการแยกขยะรีไซเคิลออกเพื่อการขาย ชุมชนเมืองเน้นวิธีปฏิบัติการใช้ถุงขยะทุกประเภทในถุงขยะรวม ส่วนพื้นที่ชุมชนชานเมืองและชุมชนเกษตรกรรมเน้นการแยกขยะที่ขายได้ก่อนการทิ้งขยะรวมกันในถุงเดียวกัน และสอดคล้องกับ Nanda et al. (2024) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ

พฤติกรรมการจัดการขยะของแม่บ้านในหมู่บ้านมาซังเกา โดยพบว่า ชาวบ้านเลือกที่จะเผาขยะในสวนและทิ้งขยะลงในที่ระบายน้ำ เพราะขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะที่ดีและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ เทวัญ พัฒนาพงศ์ศักดิ์ (2540) ที่ได้ศึกษาการแยกมูลฝอย และการจัดการมูลฝอยที่แยกแล้วในแหล่งกำเนิดต่าง ๆ ของเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยพบว่า ประชาชนยังไม่ให้ความร่วมมือในการแยกมูลฝอย ทั้งนี้เพราะมูลฝอยในถังรองรับแบบแยกประเภทมูลฝอยเปียกและมูลฝอยแห้งไม่มีความแตกต่างกัน

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การจัดการขยะมูลฝอยระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพและสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกับผู้คนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างดีและมีการทำงานประสานความร่วมมือด้วยความเต็มใจแบบมีส่วนร่วมทั้งชุมชน นั่นคือ การใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการขับเคลื่อนการจัดการขยะแบบองค์รวมอย่างสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมธนาคารขยะวิถีพุทธ ได้มีการขับเคลื่อนกิจกรรมโดยใช้หลักพลังบวร ได้แก่ บ้าน วัด และหน่วยงานราชการ ทำการถอดบทเรียนชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านการจัดการขยะวิถีพุทธ นำองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนขับเคลื่อนกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรม

ธนาการขยะวิถีพุทธ ภายใต้สโลแกนที่ว่า “เปลี่ยนขยะให้เป็นบุญ แปลงบุญให้เป็นทุน” หรือบางครั้งอาจจะใช้คำว่า “ขยะสร้างบุญ” ทำการคัดแยกขยะให้ถูกประเภท นำขยะประเภทรีไซเคิลทอดผ้าป่าขยะทุก ๆ วันพระ 15 ค่ำ ประชุมระดมความคิดเห็น ลงมติประชาคมของหมู่บ้านเพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ลดปัญหาขยะมูลฝอยในระดับชุมชน ลดต้นทุนค่าใช้จ่ายการจัดการขยะ และลดค่าเช่าหลุมบ่อทิ้งขยะของเทศบาลเมืองหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 จำนวนขยะมีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมกรรมการบริโภคและไม่ตระหนักถึงมหันตภัยจากขยะและปัญหาขยะล้นโลก เช่น ขยะจากห่ออุปกรณ์ ขยะจากหีบห่อกระดาษ การรับบริจาคขยะจากชุมชนจึงมีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อย ส่งผลทำให้พื้นที่สำหรับเก็บขยะเพื่อนำไปแปรรูปหรือการจัดการ มีพื้นที่ไม่เพียงพอและทำให้เสียทัศนียภาพของวัด ดังนั้น จึงควรมีการกระตุ้นการรับรู้ของประชาชนและปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริโภคสินค้า โดยลดจำนวนห่ออุปกรณ์ ลดการให้ความสำคัญกับบรรจุภัณฑ์ และใช้อุปกรณ์หรือวัสดุทดแทนที่สามารถใช้ซ้ำได้หลายครั้ง

1.2 การขาดความต่อเนื่องและการเอาใจใส่อย่างจริงจังเพื่อจัดการขยะในระดับชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นการขับเคลื่อนและผลักดันกิจกรรมเฉพาะช่วงที่มีงบประมาณสนับสนุน ไม่มีงบประมาณก็จะกลับเข้าสู่วิถีปฏิบัติแบบเดิม ดังนั้น จึงควรมีการร่วมมือกับหน่วยงานของภาครัฐร่วมกับชาวบ้าน โดยมีวัดเป็นผู้รับผิดชอบประสานงาน ประสานความร่วมมือ ส่งเสริมให้เกิดการจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นธรรมเนียมและวิถีปฏิบัติของคนในชุมชน ซึ่งสามารถสอดแทรกประเด็นต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการจัดการขยะร่วมกับการบรรยายธรรมและการเทศนาในวาระต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานบวช งานศพ และวันธรรมสวนะ

1.3 ชาวบ้านขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มจากขยะและการนำขยะไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ ดังนั้น จึงควรมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการประดิษฐ์ของใช้จากขยะ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญและมีองค์ความรู้การประดิษฐ์ของใช้จากวัสดุเหลือใช้และขยะ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดการขยะชุมชนด้วยการนำหลักพุทธธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ขับเคลื่อนกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการขยะที่มีความต่อเนื่องและมีความยั่งยืน

2.2 ควรศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับวัดในการวางแผนและกำหนดทิศทางการจัดการขยะระดับชุมชน โดยการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วม ถอดบทเรียน ประเมินผลการดำเนินงาน สัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะและกำหนดทิศทางและนโยบายร่วมกัน

2.3 ควรศึกษาพฤติกรรมของประชาชนในการทำให้เกิดขยะเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน โดยการใช้การสำรวจพฤติกรรมจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ นำข้อมูลมารวบรวมพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและกำหนดรูปแบบหรือมาตรการเพื่อนำไปหาแนวทางในการแก้ไขต่อไป

บรรณานุกรม

กรณ์ท สุขสวัสดิ์. (2562). การนำวัสดุเหลือทิ้งในชุมชนมาสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุเหลือทิ้งกระดาษจากในไร่ (รายงานผลการวิจัย). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

- กรมควบคุมมลพิษ. (2565). *การศึกษาองค์ประกอบขยะมูลฝอย ปี 2564*. กรุงเทพมหานคร: กองจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ.
- เทวีญ พัฒนawangศ์ศักดิ์. (2540). “การแยกมูลฝอยและการจัดการมูลฝอยที่แยกแล้วในแหล่งกำเนิดต่าง ๆ ในเขตเทศบาลเชียงใหม่”. (วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พีรยา วัชรโรทัย. (2556). *การจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเมืองแกลง จังหวัดระยอง*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต). คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 7*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วีรกาล อุปนันท์. (2556). *การศึกษาแนวทางการกำจัดขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนยอ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต). สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุรนารี.
- สมบัติ เหลสกุล. (2560). “นโยบายและมาตรการระดับท้องถิ่นในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 แห่ง ในจังหวัดพิษณุโลก”. (ดุชนิพนธ์ปริญญาดุชนิพนธ์บัณฑิต สหวิทยาการ). วิทยาลัยสหวิทยาการ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุชาติ นววงษ์. (2545). *ปัญหาการบริหารจัดการขยะของประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวรรณชัย วัฒนาয়งเจริญชัย. (2564). “มลพิษทางอากาศ”. กรุงเทพมหานคร: สืบค้น 1 ธันวาคม 2565 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/social/969205>
- อนันต์ โพธิกุล. (2561). *การบริหารจัดการขยะชุมชนของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- Joleha, J., Cintami, A. A., Syamsudin, A. N., Azizi, F., Septiani, H. C., Nisa, K., ... Pratama, T. H. C. (2024). Strengthening community participation in waste management through education and innovation. *Abdimas: Jurnal Pengabdian Masyarakat Universitas Merdeka Malang*, 9(4), 990-1002. <https://doi.org/10.26905/abdimas.v9i4.14285>
- Nanda, M., Safira, P., Amrainum, D., Sianturi, A. C. K., & Humaira, A. (2024). Factors related to waste management behavior in housewives in Masangau Hamlet, Silau Padang, Sipispis, Serdang Bedagai. *PROMOTOR: Jurnal Mahasiswa Kesehatan Masyarakat*, 7(4), 466-472. <https://doi.org/10.32832/pro.v7i4.758>
- Manirakiza, N., Ndikumana, T., & Jung, C. G. (2020). Municipal solid waste sorting in Burundi, inventory and perspectives: Case of Bujumbura city. *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, 5(3), 1148-1155.